

Sollerö Hembygdsförening

Man kan med fog påstå, att Sollerö Hembygdsförening intar en särställning bland öns föreningar och då i den meningen att det är den största och den med lägsta medlemsavgiften. I stadgarna finns nämligen föreskrivet, att "medlem av föreningen betraktas var och en som är kyrkoskriven inom Sollerö församling". Om medlemsavgift finns ingenting stadgat och sådan krävs inte heller av "medlemmarna". Den tanke, som stadgarna ger uttryck för är den, att föreningen för sin verksamhet inte skall vara beroende av medlemsavgifterna utan mera baseras på det frivilliga och ideella arbete som läggs som insats för hembygdens intressen.

En av initiativtagarna till Sollerö Hembygdsförening, Karl Lärka, har i Sool-Öen år 1973 gett en intressant skildring av föreningens tillkomst. En märklig omständighet är att den förste ordföranden, landsfiskal Karl Stål (av folkhumorn även kallad "Plåt") arbetade med sådan ambition, att han trots sin position som lagens främste företrädare, tog med sig

den första protokollsboken när han avflyttade från ön. Den har ännu inte kunnat spåras. Många händelser från föreningens första år hade säkerligen kunnat refereras ur denna bok. När landsfiskal Stål tjänade kronan på annan ort, tog eldsjälarna som Rull Anders Jönsson, Karl Lärka, Bond Erik Mattsson, Johan Öhman och Håll Nils Mattsson över rodret och arbetade träget för att ge hembygdsföreningen en profil och få en hembygdsgård till stånd.

Hembygdsrörelsen verkade till en början som en studiecirkel och Lärka var ledare för denna en tid. Redan innan tanken på en hembygdsgård tagit form, påbörjades insamling av gamla inventarier från olika gårdar. I ett protokoll från år 1919 framgår, att Lärka valdes att "gå omkring i bygden och förvärva för föreningen lämpliga saker". De skänkta föremålen förvarades sedan på godtemplarhusets vind och överfördes så småningom till nuvarande plats.

Under hembygdsföreningens första år fördes livliga diskussioner om lämplig plats för en hembygdsgård. Flera förslag fanns och den plats som hade flest förespråkare var holarna vid Margitaberget, där nuvarande idrottsparken finns. Där anlade cirkeln även en mindre utedansbana och ordnade med gångstigar. En del fester anordnades också för att få inkomster. Även om arrangemangen efter nutida mått var mycket enkla, skedde det dock inte utan gny och protester och motstånd från vissa kretsar. Det ansågs att ungdomen förde ett syndigt leverne. Dåvarande kyrkoherde Thunberg dundrade i sina predikningar över ungdomens förfall och anklagade dem även för att sprida Hinke Berggrens läror. Missionsförsamlingen var även stark motståndare till anläggningen och i samband med ett anläggningsarbete tog församlingen grus vid de stigar som anlagts på holarna med påföljd, att det prydliga och trivsamma intrycket helt förstördes.

Att hembygdsgården fick sitt nuvarande läge har sin särskilda historia. Under det att landsantikvarie Gustaf Hallström och rådman Karl Trotzig gjorde sina strövtåg i Bengtsarvet och Utanmyra på 20-talet efter det att gravfyndigheterna från vikingatiden blivit kända, kom de att fästa sig vid en plats på södra delen av Lundgårdet som de fann mycket lämplig för en hembygdsgård. De framförde sina synpunkter för styrelsen och Mats Anders Nilsson (sedermera fjärdingsmannen Mas-Anders), som då var kassör, tog direkt initiativ till kontakt med Karin Dahlström som var markägare. Hon gick med på affär och Mas-Anders skrev köpekontrakt på första biten av arealen, cirka 3 ar. Köpeskillingen uppgick till 105 kronor. Marken hörde till Påls-ägorna. Karin Dahlström var syster till Påls-Mas och Påls-Per och änka efter en vikakarl. Sedermera köptes ytterligare mark. Det första originalkontraktet på marken har för innevarande år överlämnats till hembygdsföreningen såsom gåva av Mats Karl Nilsson.

Folkvimmel på hembygdsgården 1980 — majstången dekoreras under midsommarfestligheterna.

Detta snabba initiativ till markköp löste således problemet med placering av hembygdsgården och även konfrontationen med övriga intressen på orten. På den inköpta tomten kunde man se lämningar efter en grund från ett mindre bostadshus, en sk parstuga. Ursprunget var dock helt okänt och vilka som bott på platsen tidigare är ännu höljt i dunkel. Numera står Krångstugan på den plats där grunden fanns.

Hembygdsgården har fått sin plats på gränsen mellan Bengtsarvets och Häradsarvets byar. Man kan påstå, att föreningens gård fått en central plats i Amundsarvet. Denna by, som numera är nästan helt bortglömd, upphörde för länge sedan officiellt som by på ön. Förr var dock Amundsarvet en av de rikaste byarna. Som jämförelse kan siffrorna tjäna från utdebitering av extra skatt för Älvsborgs lösen år 1571. Då togs ut mer skatt från Amundsarvet än från både Häradsarvet och Gruddbo. Vid denna tid fanns i Amundsarvet t ex 65 kor och 26 ungnöt mot 57 kor och 10 ungnöt i Gruddbo by. Amundsarvet omfattade bebyggelsen i södra Bengtsarvet och norra Häradsarvet. Anledningen till den ändrade byindelningen är inte helt känd.

Många som i våra dagar passerar den vackra hembygdsgården får kanske den uppfattningen att det är en ursprunglig och genuin gård som föreningen disponerar. Så är dock inte alls fallet. Efterhand har hus och byggnader anskaffats från olika ställen i socknen, timrats ned och återuppförts på platsen till en komplett Sollerögård som den kan ha sett ut

ungefär på sent 1700-tal eller tidigt 1800-tal. Föreningen har under slit och möda fått en gård att ta form på den underbart vackra platsen i kanten av vikingagravfältet med gröna sluttande ängar mot Siljan och med bergens blå bärd mot horisonten i väster.

Ur protokollsböckerna kan noteras många viktiga händelser i föreningens historia. År 1921 inköptes delar av S:t Laurentius kapell — en vindflöjel finns nu på Krångstugans kronskorsten. År 1927 erhöles prästhärbret som gåva — härbret hade tidigare stått vid infarten till prästgården och var ett s k "tiondehäbre". Det är märkligt så till vida, att det är byggt med dubbla golvtilljor och mellan dessa finns det "läjmålder" d v s platta kalkstenshällar. Dessa skulle hindra spannmålstjuvar att underifrån borra hål i tilljorna upp till prästens rika sädesförråd. År 1929 köptes tomten, som tidigare nämnts. År 1932 inköptes Krångstugan för 700 kronor och om detta köp finns en livfull skildring i Lärkas artikel. År 1934 skänktes Nässe Pers häbre till Viks- och Skraddarkvarn i Gesunda av Lärka. Samma år köptes kaptensboställets stora

Hembygdsvforskning och uppteckning omkring år 1930 av Anders Brodin och Karl Lärka — två förgrundsgestalter inom Sollerö Hembygdsvörening.

Fr v: Mats Gustaf Persson, Karl Lärka, Anders Brodin, Måspers Anders Andersson, Mats Per Matsson, Mats Nils Matsson, Brottar Jöns Persson och Lilly Sterner.

trevåningshärbre, ett köp som möjliggjordes genom bidrag och insamlade medel. Detta år köptes även en smedja av Anders Björk. Under 40- och 50-talen köptes ytterligare byggnader, bl a ett härbre från Rullgården, en loftbod från Sargården, ett fjös från Björks i Lövbberg, ett stall från Kansberg, en snickarbod från Svenbacken, en fjoslada från Måspersgården, ett stall från Måsullgården i Åsen samt en vandringströsk från Björka. Byggnaderna uppfördes på hembygdsgården, mestadels genom frivilligt arbete, till den enhet som nu finns där. Gården färdigställdes på 1960-talet och på senare år har komplettering skett med gårdsgård och brunnsvåg.

Många av byggnaderna har sin särskilda bakgrund och speciellt då Storlafvasstugan (eller Sundstugan som den också kallas efter en senare ägare). Om detta har Dunder Carl Ohlsson berättat i Sool-Öen årgång 1977. Krångstugan stod ursprungligen i Myckelbyn och var där närmaste granngård till Skinnargården, varifrån Skinner Per Andersson (Solleröns ende riksdagsman — omnämnd i Sool-Öen år 1980) härstammade. Utanför hembygdsgården finns således en del byggnader, främst Viks- och Skräddarkvarn efter Mångån nedom Mångbro, som ropades in på auktion av godtemplarlogen och sedermera skänktes till hembygdsföreningen. Dessutom finns kaptensboställets härbre på Vibergsgården, även detta en unik byggnad.

Ur föreningens historia kan även noteras, att sedan Karl Stål avflyttat från ön, efterträddes han som ordförande av Rull Anders Jönsson fram till år 1920. Efter honom kom Karl Lärka mellan år 1920—1932. Föreningens ordförande efter honom var Anders Brodin i ett par omgångar, dels 1932—1935 och dels 1937 fram till 1947. Dunder Carl Ohlsson var ordförande åren 1932—1935. Längsta mandattid för någon ordförande hade Karl Kröjtz, som ledde föreningen dels 1947—48 och dels 1964—1973. Även Sigurd Örjangård och dennes måg Evald Håkansson har verkat som ordförande för föreningen. Nuvarande ordförande är Helmer Nilsson.

Under Örjangårds tid skedde en omfattande bearbetning av föreningens stadgar. Efter en del diskussioner antogs de av årsmötet 1948. Föreningens syften utformas i § 1: ”... till uppgift att inom Sollerö socken samla bygdens folk till gemensam verksamhet med syfte att slå vakt om bygdens natur och kultur och främja en lycklig framtida utveckling av en vidgad kunskap om bygden och om ökad hembygdskänsla”. I § 2 utvecklas syftena och där stadgas, att föreningen skall ”ägna uppmärksamhet åt och i möjligaste mån bevara bygdens fornlämningar och kulturminnesmärken, förvalta kommunens hembygsgård jämte dess samlingar, främja hembygdsforskning och hembygdsvård, anordna diskussionsaftnar kring socknens speciella problem samt föreläsningar och hembygdsfester, spelmansstämmor och studiecirklar”.

Intentionerna i stadgarnas första paragrafer kan mycket väl anses ha uppfyllts om man gör en tillbakablick på föreningens nära sjuttioåriga tillvaro. Pionjärernas drömmar har gått i uppfyllelse om man betraktar hembygdsgårdens nuvarande utformning och föreningens insatser under de gångna åren. Detta har varit möjligt genom oppoffrande arbetsinsatser för en vacker och komplett hembygdsgård och en för bygden representativ inventariesamling, som nu finns tillgänglig på en av Solleröns naturskönaste platser. Även om nya verksamhetsområden ständigt dyker upp, fyller hembygdsgården en levande funktion i dagens samhälle, t ex som samlingsplats vid den stämningsfulla upptakten till valborgsmässöfirandet, vid det myllrande folklivet vid midsommarens traditionella majstångsresning med ständigt ökande inslag av sockendräkter. Hantverkardagar och trivselkvällar har gjort hembygdsgården till en levande samlingsplats av stort och bestående värde. Dessutom kan envar besöka hembygdsgården sommartid och där njuta av välsmakande kaffe i den stilla miljö som platsen kan skänka. Genom prov på genuin timringskonst och boendemiljö från förr i sitt vackra läge på ön, kan en besökande där mycket väl stämmas till eftertanke vid Sven Stolpes ord:

”Det förgångna är nuets måttstock”.

Helmer Nilsson